

Bir Dinozorun Eleştirileri: Mİna Urgan ve Erich Auerbach ile Virginia Woolf Okumak*

Critiques by a Dinosaur: Reading Virginia Woolf with Mina Urgan and Erich Auerbach

Esra Almas

Doktor Öğretim Üyesi, Bilkent Üniversitesi, Türk Edebiyatı Bölümü
ORCID: 0000-0002-7773-8615, E-Mail: esra.almas@bilkent.edu.tr

Öz

Yazar, aktivist ve akademisyen Mİna Urgan'ın (1915-2000) *Virginia Woolf* (1995) başlıklı çalışması, Virginia Woolf (1882-1941) üzerine Türkçe yazılmış tek monografıdır. Urgan'ın toplumsal cinsiyet, akli denge ve iyi yazın hakkındaki düşüncelerine dair ipuçları veren eser antisemitizm eleştirisi de içerir. Böylece Urgan Nazizm sırasında Türk üniversitelerinde eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunan Alman-Yahudi mültecilerden ve karşılaştırmalı edebiyatın kurucularından olan hocası Erich Auerbach'ı (1892-1957) da selamlar. Kimliklerin ilişkiselliğini bir çıkış noktası olarak ele alarak yaşam anlatısı ve edebiyat eleştirisi bağlamında üç yazarı bir araya getiren bu çalışma, kişisel ve tarihsel bağlam merkezli bir karşılaştırmalı edebiyat okuması sunar. Türkiye'deki eleştiri geleneğinin uluslararası platformdaki yerini ve ulus ötesi bağlantılarını hatırlatarak yeni anlam ağları önerir.

Abstract

The only monograph on Virginia Woolf in Turkish was written by a woman no less exceptional: writer, activist, and academic Mina Urgan (1915-2000). The monograph provides clues regarding Urgan's thoughts on gender, mental stability, and what makes good writing; it also includes a note on antisemitism, and a nod to her teacher, one of the many German Jewish refugees who taught at Turkish universities during the Nazi regime, and one of the founders of comparative literature as a discipline, Erich Auerbach. Taking the relationality of identity as its departure point, this article suggests a dialogue between three writers, and between life writing and critique. Articulating context to critique, the comparisons in this article suggest new networks of meaning through the transnational connections of literary criticism in Turkey.

Anahtar Kelimeler

Öz yaşam anlatısı, karşılaştırmalı edebiyat, antisemitizm, feminizm / kadın çalışmaları, Erich Auerbach, Virginia Woolf, Mina Urgan

Keywords

Life writing, auto/biography, comparative literature, antisemitism, women's studies, Erich Auerbach, Virginia Woolf, Mina Urgan

Makale Tarihi

Geliş / Received
04.09.2023

Kabul / Accepted
11.10.2023

Makale Türü

Araştırma Makalesi
Research Article

* Bu makale 28 Ocak 2023, Pera Müzesi, İstanbul'da gerçekteşen "Türkiye'de Virginia Woolf Sempozyumu"ndaki sunumun geliştirilmiş halidir.

© Yazar(lar) / Author(s) | CC BY- 4.0 • Checked by plagiarism software

Bu makale, orijinal esere uygun şekilde atıfta bulunulması koşuluyla, herhangi bir ortamda sınırsız kullanıma, dağıtıma ve çoğaltmaya izin veren Creative Commons Atıf Lisansı (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) koşulları altında paylaşılan bir Açık Erişim makalesidir. • This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Giriş

Virginia Woolf (1882-1941) üzerine Türkçe yazılmış tek monograf, en az Woolf kadar müstesna bir başka kadın tarafından kaleme alınmıştır: yazar, aktivist ve akademisyen Mîna Urgan (1915-2000). Urgan'ın *Virginia Woolf* (1995) başlıklı kitabı, Woolf'un olağandışı yaşamının ve yapıtlarının bir incelemesi niteliğindedir. Urgan'ın Woolf portresinde, biyografi yazımına damgasını vuran bir özellik kendini belli eder, bu da biyografilerde yazarın odağa aldđı konu kadar kendi hayatına dair pek çok bilgi içermesidir. Öyle ki bu monograf, Woolf hakkında olduğu kadar Urgan'ın toplumsal cinsiyet, akli denge ve yazın konusundaki düşüncelerine dair ipuçları vermektedir. Eser alışılmadık bir şekilde, antisemitizm üzerine bir yorum da içerir ve böylece Urgan'ın Nazi rejimi sırasında Türk üniversitelerinde eğitim öğretim faaliyetlerinde bulunan bir çok Alman-Yahudi mülteciden biri olan ve karşılaştırmalı edebiyat disiplininin kurucularından biri olan hocası Erich Auerbach'ı (1892-1957) da selamlar.

Yaşam anlatısı ve edebiyat eleştirisi açasından üç yazarı bir araya getiren bu çalışma, kişisel ve tarihsel bağlam merkezli karşılaştırmalı edebiyat okuması yanında edebiyatın ulus ötesi boyutuna işaret ederek yeni anlam ağları ve bağlantılar önerir. Yazı önce Mîna Urgan'ın politik ve kültürel eleştiriye bir araya getiren öz yaşam anlatısını tanıtarak başlar, bu anlatıyı Türk kadın yaşam yazını bağlamında da değerlendirir. Değerlendirmenin ardından, Mîna Urgan'ın *Virginia Woolf* monografını merceğine alır; burada odak feminizm ve antisemitizm merkezli kültürel eleştiredir. Son olarak bu çalışma, monografin kültür ve metin eleştirilerinde Erich Auerbach'ın izlerini sürer. Böylelikle kariyerleri entelektüel azimle şekillenen üç yazar arasında bir diyalog önermeyi amaçlar.¹

Mîna Urgan ve Eserleri

Entelektüel bir aile içerisinde yetişen Mina Urgan, babası şair Tahsin Nahit (1887-1919) genç yaşta vefat edince, annesi şefika Hanım'ın Atatürk ile arkadaşlığıyla da tanınan yazar Falih Rıfki Atay (y. 1893-1971) ile evlenmesi dolayısıyla, Atay'ın himayesinde ve dönemin önemli siyasi ve kültürel isimlerinin etrafında büyüdü. 1935-1939 yılları arasında İstanbul Üniversitesinde Fransız Edebiyatı okumuş, aynı üniversitede İngiliz Edebiyatı üzerine ileri düzey çalışmalar yaparak akademisyen olarak kariyerine devam etmiştir. Özellikle emekliliğinden sonra kaleme aldđı *Shakespeare ve Hamlet* (1984), *Edebiyatta Ütopya Kavramı ve Thomas More* (1984), *Virginia Woolf* (1995), *D. H. Lawrence* (1997), beş bölümlük *İngiliz Edebiyatı Tarihi* (1996) gibi

¹ Aksi belirtilmediği takdirde çeviri yazara aittir.

çalışmaları aracılığıyla İngiliz edebiyatını geniş okur kitlelerine tanıttı. *Virginia Woolf* Eylül 2023 itibarıyla 12. baskıya ulaşmıştır.²

Mîna Urgan'ı geniş kitlelere tanıtan ise “dinozor” anlatılarıdır. “Tarihöncesi çağların nesli tükenmiş bir hayvanı olarak değil; geçmişin doğruluğu kanıtlanmış ve yadsınmaz değerlerini yeni sentezler yaparak geleceğe taşımayı amaçlayan bir yaratık olarak” tanımladığı bakış açısı ile yazdığı öz yaşam öyküsü ve gezi anıları onu popüler bir yazar yapar.³ Mizah anlayışını, yaşam sevgisini ve deneyimlerini birleştirdiği öz yaşam öyküsü *Bir Dinozorun Anıları* (1997), farklı toplum katmanlarından ve farklı görüşlere sahip aktivist ve aydın portrelerini, toplum ve politika üzerine görüşler ile harmanlar. Aynı zamanda Halide Edip Adıvar’dan (1884-1964) Behice Boran’a (1910-1987) Türkiye siyasi ve kültürel tarihinde rol oynamış kadın aydınlara dair kişisel tanıklıklara da yer verir. Öz yaşam öyküsünün sonrasında yazarın yurtiçi ve yurtdışı gezilerini, meslektaşlarını, yemek ve deniz sevgisini, küçük mutluluklarını, değişen yaşam tarzları ile ilgili izlenimlerini de içeren *Bir Dinozorun Gezileri* (1999), Urgan’ın çok satan yazar statüsünü perçinler. Urgan’ın anlatıları didaktik değildir, zira amacı öğretmek değil anlatmak ve ilham vermektir. Sohbet edebilmeyi, eleştirel düşünceyi desteklemeyi hedefler. İki kitabın da kapaklarında belirtildiği gibi eserleri samimi bir tona sahiptir. *Bir Dinozorun Anıları* Mayıs 2023 itibarıyla 103. baskıya ulaşmış, *Bir Dinozorun Gezileri* Ağustos 2023 itibarıyla 91 baskı yapmıştır.⁴

Bu noktada kadın öz yaşam anlatıları hakkında bir parantez açmak yerinde olur. Anı anlatıları, kadınların nadiren belgelenen geçmişlerine ve kişisel öykülerine dair bilgi sağlar. Bu anlatılar, kadınların toplumsal değişimlerde üstlendikleri aktif rolleri vurgulayıp yadsınan bir geçmişin geri kazanılmasına olanak tanır. Modern Türkiye’de kadın yaşam yazını ilginç bir durum sergiler. Yirminci yüzyılın ilk yarısında yaşayan Türk kadınlarının anılarında, çoğunlukla özel hayatlarını göz ardı etmek pahasına Türkiye Cumhuriyeti’ne bağlılıklarını ön planda tutmaları Hülya Adak, Esra Özyürek ve Nazan Aksoy tarafından incelenmiştir.⁵ Yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra ise daha önceki on yılların milliyetçi anlatılarını öteleyen, kültürel çeşitliliği, kişiselliği ve yerelliği vurgulayan bakış açısı kadın yaşam yazınına şekillendirmektedir.

Mîna Urgan’ın öz yaşam anlatısı bu iki yönelimden de izler taşır. Önemli şahsiyetler kadar kişisel yaşamına, korku, zaaf ve istekleri kadar cumhuriyet sevgisine ve sosyal eşitlik temelli siyasi düşüncesine de yer verir. Cumhuriyetle büyüyen, en önemli anıları arasında Atatürk ile dans etmek

² “Virginia Woolf,” Yapı Kredi Yayınları, erişim 14 Eylül 2023, <https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/virginia-woolf.aspx>.

³ Mîna Urgan, *Bir Dinozorun Anıları* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997), 479.

⁴ “Bir Dinozorun Gezileri,” Yapı Kredi Yayınları, erişim 14 Eylül 2023, <https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/bir-dinozorun-gezileri.aspx>.

⁵ Esra Özyürek, *Nostalgia for the Modern: State Secularism and Everyday Politics in Turkey* (Durham, NC: Duke University Press, 2006); Nazan Aksoy, *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2009); Hülya Adak, “National Myths and Self-Narrations: Mustafa Kemal’s *Nutuk* and Halide Edip’s *Memoirs* and *The Turkish Ordeal*,” *The South Atlantic Quarterly*, no. 102 (Spring/Summer 2003).

olan Urgan'ın anlatısında sosyal ve kültürel eleştiri önemli yer tutar; siyaset, eşitsizlik, aktivizm ilişkileri öne çıkar. Toplumsal sorumluluk hissini paylaşmaktan çekinmez. Azınlıkları hedef alan 1942 Varlık Vergisi'ni "ülkenin tarihinde büyük bir ayıp" olarak niteler, 6-7 Eylül 1955 olaylarını "memlekete egemen olmaya başlayan barbarlığın bir patlaması" olarak tanımlar.⁶ Bunların yanı sıra Urgan, kendi kültürünü belgelemenin bir yolu olarak yaşadığı deneyimleri aktarır. Kaybolan yaşam tarzlarının betimlenmesi ya da Françoise Lionnet (1989) ve Mary Louise Pratt (1992) tarafından tanımlandığı şekliyle, kişinin kendi "yok olan" kültürünü kurtarma ve daha geniş bir izleyici kitlesiyle paylaşma çabası, anlatıya etnografik özellik verir.⁷

Mîna Urgan ile Virginia Woolf'u Okumak

Urgan'ın monografı, hiçbir bibliyografya veya ikincil kaynağa gönderme yapmadan, Woolf'un hayatını ayrıntılarıyla anlatan bir sohbet hissiyle okunabilir. İlk sekiz bölümde anlatı sırasına göre "Woolf'un ailesi, çocukluk ve gençlik yılları", "evliliği", "cinsel sorunları", "kişiliği ve akıl hastalıkları", "ölümü", "feminizmi," "eleştirmenliği" ve "Woolf'un roman türünde yapmak istediği değişim" yer almaktadır. İkinci bölümdeki alt başlıkların her biri yazarın önemli romanlarının isimlerini taşır: "*The Voyage Out*", "*Night and Day*", "*Jacob's Room*", "*Mrs. Dalloway*", "*To the Lighthouse*", "*Orlando*", "*The Waves*", "*The Years*", "*Between the Acts*" ve son bölüm olarak da "*Flush* ve Virginia Woolf'un Öyküleri."⁸

Anlatı, Woolf'un yaşadığı kayıplar, taciz olayları ve hastalıklarından yazılarına ve siyasi görüşlerine kadar uzanan güvensizliklerinin izinden gider; her ne kadar geçici de olsa teselliyi yazma eyleminde bulmasından bahseder. Monograf, Virginia Woolf'un yazılarında da tamamıyla yer alan çocukluğuna dair kısa kesitlerle başlar: annesinin dillere destan güzelliği ve zarafeti, babasının edebi çevresi, St. Ives'da sahil kenarında geçirilen yazlar, ardından annesinin vefatıyla gelen depresyon ve bu depresyonun birkaç yıl sonra babasının ölmesiyle isyan ve rahatlamanın tuhaf bir karışımına dönüşmesi. Woolf'un hissiyatındaki dalgalanmalar, tıpkı çalışmalarında ana motif olarak gözlemlenebilen ölüm ve ölümlle ilgili kaygılar ile benzer açıdan düşünülür.

Linda Marcus, "bir başkasının hayatını yazarken, açıkça belirtilmiş olsun veya olmasın, biyografi, yazarının hayatını anlattığı kişiyle özdeşleşmesini gerektirdiğini"⁹ iddia eder. Bu çerçevede, monografin biyografi kısmında, Virginia Woolf'un oyunculuğunu öne çıkartan kısımlarda, Mîna Urgan'ın kendi öz yaşam öyküsüne yaklaştığı anlar bulmak mümkündür. Mavi

⁶ Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*, 555.

⁷ Françoise Lionnet, *Autobiographical Voices: Race, Gender, Self-Portraiture* (Ithaca, NY: Cornell University Press, 1989), 5; Mary Louise Pratt, *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation* (London: Routledge, 1992).

⁸ Bu makalede, Mîna Urgan'ın izinden giderek Virginia Woolf eserlerinin İngilizce başlıkları kullanılır.

⁹ Linda Marcus, *Auto/biographical Discourses: Theory, Criticism, Practice* (Manchester: Manchester University Press, 1994), 273.

Yolculuk gezilerinden birinde Berna Moran ile Arap kıyafetleri giyip erkek kılığına girerek tekne arkadaşlarını kandırmaları buna bir örnek olarak düşünülebilir.¹⁰

Woolf'un eksantrikliği, arkadaş grubu tarafından tasarlanan bir aldatmacanın parçası olan ve fark edildiğinde 16 Şubat 1910 tarihli *Daily Mirror* gazetesinin ön sayfa haberi olan, Kraliyet Donanması savaş gemisi Dreadnought'a bir Habeş prensiymiş gibi yaptığı ziyaretle açıkça ortaya çıkmaktadır.¹¹ Böylesi anekdotlar, hayatı bir sanat eseri olarak algılayan oyuncu bir itaatsizliği gösterir. Öte yandan, kadınlıkla bağdaştırılmayan kıyafetler Woolf'un ikili kalıplar içerisinde yer almayan toplumsal cinsiyetine dair fikir verir. Bununla birlikte, Woolf'un toplumsal cinsiyetinin bölüm başlığında cinsel bir sorun olarak belirtilmesi günümüz okurunu şaşırtabilir. Bölüm, Woolf'un kocası dahil tüm erkeklerle karşı "soğukluğunun" onaylanmasıyla açılır. Soğukluğu ve heteroseksüel olmaması, ilerleyen sayfalarda travma ve istismarla ilişkilendirilerek bir hastalık olarak tanımlanır. Ancak bölümün geri kalanı bu tür basit çağrışımların ötesine geçer; Virginia'nın ablası Vanessa'nın aktif cinsel hayatı buna bir örnek olarak verilmektedir. Diğer bir örnek ise hayatı ve evliliği, toplumsal cinsiyet akışkanlığının patoloji olmadığını ve arkadaşlığa dayalı olması koşuluyla hem tatmin edici bir aşk hayatına hem de mutlu bir evliliğe götürebileceğini kanıtlayan Vita Sackville-West'tir. Bölüm, Vita ile Virginia arasındaki bu alışılmadık aşk ilişkisinin en büyük öneminin, Virginia'yı bir başyapıt olan *Orlando*'yu yazmaya sevk etmesi olduğu sonucuna varır. Urgan, "birçoklarının yadırgayacağı ve pek uzun sürmeyip zamanla dostluğa dönüşen bu garip aşk öyküsünün *Orlando* gibi bir başyapıtın yazılmasına neden olduğunu da unutmamalıyız,"¹² diye ekler. Böylelikle, sanat ve üretkenliği kişiliği değerlendirirken en önemli kriter olarak ortaya koyar.

Kendisi de akademisyen olan Urgan, Virginia Woolf'un okumalarının genişliğini ve "insanı şaşırtan bilgisini"¹³ birçok kez över. Woolf'un içgörü ve iyi eleştiri için yaratıcılığın önemine ilişkin sözlerini vurgulayarak eleştirisinin tek başına Woolf'un İngiliz edebiyatında önemli bir figür olarak görülmesi için yeterli neden sağladığını belirtir.¹⁴ Urgan, Woolf'un kendisinden sıradan bir okur olarak bahsederken gösterdiği alçakgönüllülüğe işaret eder. Bu tavır "çok bilmiş akademik eleştirmenlerin ukalâlığı" ile kıyaslandığında "bir kürsüden konuşurcasına iddialı tavırlar takınmadan, okuyucularıyla sohbet edercesine" yazan Woolf'a büyük avantaj sağlar.¹⁵ Kendini sıradan bir okur olarak tanımlamak, *A Room of One's Own* eserinde de yankılanan bir husus olan kadınların örgün eğitime sınırlı erişimine dikkat çekmektedir. Mina Urgan'ın bu yorumu, iki kadın arasındaki bir benzerliği daha ortaya koyar: Yazıların temel motivasyonu, öykü anlatmak ve diyalog kurmaktır. Konuşma tonu hiyerarşileri ortadan kaldırabilir, fikirlerin ve anlatıların akışını kolaylaştırabilir. Urgan bunu hümanizm üzerinden açıklar ve Montaigne'in *Denemeler*'deki

¹⁰ Mîna Urgan, *Bir Dinozorun Gezileri* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999), 74.

¹¹ Georgia Johnston, "Virginia Woolf's Talk on the Dreadnought Hoax," *Woolf Studies Annual* 15 (2009): 1–7, 9–45.

¹² Mîna Urgan, *Virginia Woolf* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995), 46.

¹³ Urgan, *Virginia Woolf*, 99.

¹⁴ Urgan, *Virginia Woolf*, 61.

¹⁵ Urgan, *Virginia Woolf*, 99.

meşhur ifadesini alıntılar: “*je n’enseigne point, je raconte*”; yani “öğretmiyorum, anlatıyorum.”¹⁶ Böylelikle Virginia Woolf’u büyük yazarlar ve düşünürler panteonuna ekler.

Virginia Woolf’un feminizmi, Urgan’ın kaleidoskopik bakışına işaret eden bir diğer alan olarak görülebilir. Urgan, Woolf’un yazmaya önem vermesini ama işçi sınıfını hiçe saymasını eleştirir. Ancak bu bağlamda onun kuvvetli antifaşizmini ve savaşı kınamasını da över: “*A Room of One’s Own*’da, yani 1929’da da İtalyan faşistleri saldırgan bir duruma gelmeden ve Nazizm gelişmeden önce bile, faşizmin başlıca özelliğinin ‘kendini ön plana süren bir erkeksilik’ (*self-assertive virility*) olduğunu anlamıştı.”¹⁷ Urgan, Woolf’un kendisinin pek beğendiği “savaş kitabı” olan ve Woolf’un “kadınlarla erkeklerin birleşerek [...] ‘İngiltere’de ya da Almanya’da, İtalya ya da İspanya’da, kadınlara ya da Yahudilere karşı diktatörlüğün rezilliğine’ bir son vermelerini”¹⁸ istediği *Three Guineas* eserinden pek çok alıntı yapar. Urgan’a göre, Woolf “kadın yazarların sorunları üstüne dikkati çeken *A Room of One’s Own*’un dar sınırlarını aşarak, siyasetle en çok uğraştığı kitabı saydığımız *Three Guineas*’de erkeklerce kurulan bu sözümona uygarlığın, yalnız cinsiyetler arasında değil, sınıflar ve soylar arasında da haksız ayrımlar yaptığına inanmaktadır artık.”¹⁹ Urgan’ın eleştirisi Woolf’un bağlılığının sınırlarına dikkat çekerek onun kadın ve işçi haklarına dair ilgisizliğinin aksine siyasi zekâsını üstü kapalı bir şekilde ortaya koyar. Urgan’ın *Virginia Woolf* monografisi hakkında yazılan az sayıdaki incelemelerden birinde yazar ve eleştirmen Erendiz Atasü, monografin biyografik yönlerinin altını çizer. Atasü, Urgan’ın Virginia Woolf’un feminizm anlayışını “olası yan nedenlere bağlamadan, [...] özgürlük mücadelesi” olarak ortaya koymasını takdir eder.²⁰

Urgan’ın biyografisi çeşitli eleştiriler de içermektedir. En sert eleştiri Woolf’un Yahudilerle ilgili açıklamaları üzerinedir:

Virginia Woolf’un kişiliğinin bizi en çok üzen yanlarından biri de, anti-semitizmi, yani Yahudilere karşı neredeyse ırkçı tutumudur. Buna yalnız üzülmekle kalmayız, çok da şaşarız; çünkü o kadar sevdiği o eşsiz kocası Leonard Woolf da Yahudidir. Onunla evlenmeden önce, Virginia bu yüzden bir hayli tedirgin olmuş, bir mektubunda “you seem so foreign to me” (*bana öyle yabancı görünüyorsun ki*) demişti.²¹

Virginia Woolf’un çokça dile getirilmeyen bu ifadelerinin mercek altına alınması okuyucuyu şaşırır. Virginia Woolf’un günlükleri ve Leonard Woolf’a yazdığı bazı mektuplar Yahudilere ilişkin aşağılayıcı ifadeler içerir; bu nedenle de anti-semitik olarak kabul edilir. Woolf’u Yahudilerden hoşlanmayan biri olarak etiketleme yaklaşımına yine de bir şerh koymak gereklidir; zira bu suçlamaların hedefi ve nedeni, kocası, yoldaşı ve iş ortağı olan Leonard Woolf’tur. Virginia’nın Yahudiler hakkındaki görüşleri, Leonard ile arasındaki ilişki bağlamında

¹⁶ Urgan, *Virginia Woolf*, 100.

¹⁷ Urgan, *Virginia Woolf*, 92; italikler orijinalindedir. Çeviri Mina Urgan’a aittir.

¹⁸ Urgan, *Virginia Woolf*, 92.

¹⁹ Urgan, *Virginia Woolf*, 91.

²⁰ Erendiz Atasü, *Benim Yazarlarım* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000), 129.

²¹ Urgan, *Virginia Woolf*, 66; italikler orijinalindedir.

düşünülmelidir. Bu konuya ayrılan paragraftan alınan yukarıdaki alıntıda, Mîna Urgan da bu öneriyi getirir; Virginia'nın Leonard'a evlenmelerinden hemen önce yazdığı 1 Mayıs 1912 tarihli bir mektup, bir kurum olarak evlilik ve yoldaşlıkları konusundaki şüphelerini dile getirir. Leonard'ın Yahudiliğine mesafeli olduğunu itiraf etmektedir: “Bazen sendeki arzunun gücüne kızıyorum. Muhtemelen Yahudi olman bu noktada devreye giriyor. Çok yabancı görünüyorsun.”²² Ancak bu sözlerin anlamını sonrasında gelen cümle tamamıyla değiştirmektedir: “Bir de ben endişe verici derecede dengesizim.”²³ Toplumsal normların çerperinde yer almak Virginia ve Leonard Woolf'un beraberliğinde işe yarayış gibi görünüyor; öyle ki her ikisi de birçok farklılık ve sınır aşma katmanını içeren dolambaçlı bir düşünce silsilesi yoluyla birbirlerinde tamamlayıcı bir karşıtlık bulmuş olur. Hermione Lee'ye göre ise Virginia'nın mektubu, evlilik anlayışının yeniden şekillendirilme olasılığını araştırmaktadır. Bunu, her birini farklı bir nedenden ötürü toplumun çerperine yerleştirerek yapar.²⁴ Urgan'ın anlatımında ise Virginia'nın sonraki cümlesi yer almaz. Urgan Virginia'nın Leonard'ın ailesiyle ilgili günlüğünde anlattığı yorumlarını aktarırken eserdeki kınayıcı tonu korumaya devam eder: “Eşinin ailesiyle tanıştıktan sonra da, sanki Yahudilerin sesleri ve gülüşleri Hıristiyanlarınkinden farklıymış gibi, ‘I do not like the Jewish voice; I do not like the Jewish laughter’ (*Yahudi sesini sevmiyorum; Yahudi gülüşünü sevmiyorum*) diye yazmıştı.”²⁵ Urgan, Virginia Woolf'u kınamasına rağmen Woolf'un Nazilerin Almanya'da iktidarı ele geçirmesi üzerine yaşadığı yıkıma dikkat çekerek paragrafı sonlandırır. Bu tartışmayı başlatan alıntının yarıda bitmesi ve Virginia Woolf'u antisemitizmle yaftalaması, Urgan'ın monograftaki diğer argümanlarından farklıdır.

Virginia'nın antisemitik sözlerini bağlamsallaştırmak, onun içerisinde yetiştiği ve isyan ettiği ahlak değerlerine dair içgörü sağlar. Yahudiler, özellikle Trinity College, Cambridge'de Leonard Woolf'un dostu ve ev arkadaşı olan sevgili kardeşi Thoby için komik bir eğlence kaynağı olarak ortaya çıkmaktadır. Thoby 1906'da 26 yaşındayken vefat etmiştir. Kardeşinin hatırası Leonard ile Virginia arasında derin bir bağ kurulmasını sağlamıştır. Virginia, Thoby'yi anarken Thoby'nin arkadaşlarını kardeşleriyle nasıl tanıştırdığından ve onları “romantize ettiğinden” bahseder: Leonard, “çok şiddetli, çok yabani; tüm insan ırkını hakir gören” bir Yahudi olduğu için, “daima baştan ayağa zangır zangır titreyen” bir adamdır.²⁶ Bu tür açıklamalar bizleri derinden rahatsız edebilir. Ancak Virginia bunları Thoby'den duyduğunda ve Virginia'nın 1921-22 tarihli “The Memoir Club” toplantısında okumak üzere kaleme aldığı “Old Bloomsbury”de bunları dinleyicilerine hatırlattığında hem kendisi hem de dinleyenler için komikti. Leonard'ın biyografî yazarı Victoria Glendinning, Virginia'nın küçümsemek için değil de üst orta sınıf geleneklerine savaş açmak adına Leonard'ın Yahudiliğinden bahsettiği birçok durum olduğunu öne sürer.²⁷

²² Victoria Glendinning, *Leonard Woolf: a Biography*. Berkeley, CA: Counterpoint: 2008. 142.

²³ Glendinning, *Leonard Woolf: a Biography*, 142.

²⁴ Hermione Lee, *Virginia Woolf* (London: Vintage, 1996), 185-186.

²⁵ Urgan, *Virginia Woolf*, 66; italikler orijinalindedir.

²⁶ Virginia Woolf, *Moments of Being*, ed. Jeanne Schulkind (London: Pimlico, 2002), 49. “‘trembled perpetually all over’ because he was a Jew so violent, so savage; (who) despised the whole human race.”

²⁷ Victoria Glendinning, *Leonard Woolf: A Biography*, 142.

Leonard Woolf'un yorumları o zamanın bu değerlerine ışık tutmaktadır. Leonard, İngilizler bağlamındaki Yahudi farklılığını gecikmiş entegrasyona bağlayarak "Yahudi esnaf grubundan daha yeni yeni kurtulmuşuk" der.²⁸ Birleşik Krallık'taki Yahudilerin sosyal statüsü hızla değişmiştir: Leonard'ın babası Sydney Woolf (1844-1892), ailesinde avukat olan ilk nesildir. Benjamin Disraeli (1804-1881) 1834'te İngiliz parlamentosundaki ilk Yahudi milletvekili olmuş ama öncesinde de vaftiz edilmiştir. Leonard Woolf'un Yahudiliğine dair keskin fikirleri hiç de şaşırtıcı değildir. Benzer şekilde, Hogarth Press'te yayınlanan "Üç Yahudi" (1913) başlıklı ilk öyküsü, Yahudi stereotiplerini konu alan komik bir öyküdür. Yahudi stereotiplerini içeren bu tür anekdotlar, Woolf'un zamanının kültürel manzarasını, kesişimsel bir bakış açısıyla, büyük ölçüde bir parçası olarak ortaya koymaktadır.

The Memoir Club Contributions uzun bir zamana yayılarak yazılmıştır. Bu denemelerde Woolf, geçmişinden esprili, akılda kalıcı ve dokunaklı anekdotlarla bahseder, aynı döneme ait günlükler aracılığıyla ise samimi bir eğlendirici ve aynı zamanda anlatıcı-gözlemci rolünü üstlenir;²⁹ 1920'de "22 Hyde Park Gate," 1928'de "Old Bloomsbury" ve 1936'da "Am I a Snob?," bunların hepsi Memoir Club'da kendi alanlarında önde gelen on iki kişiden oluşan bir dinleyici kitlesine yüksek sesle okunacaktır.³⁰ Özdeşünümle bazı dış güdüler tarafından harekete geçirilmiş ve sosyal ilişki kümelerinde bulunan "yüzeydeki tuhafıkların üzerinden sıçrayarak" başkaları hakkındaki dışavurumlar yoluyla oluşturulmuştur. Thoby'nin Leonard Woolf betimlemesine istinaden, Virginia şunu ekler: "Medeniyete zaten yumruğunu sallamış olan o şiddetli, titreyen, insan sevmeyen Yahudi'ye duyduğu derin ilgiden elbette ilham" almıştır.³¹

Virginia Woolf'un yazınında psikanalizin etkisi izlenebilir. Woolf, Freud'un çalışmalarını ilk kez "A Sketch of the Past" denemesini yazdığı sırada okuduğunu, "aşk ve nefretin fazlasıyla rahatsız edici çatışmasının yaygın bir duygu olduğunu ve buna ikirciklilik dendiğini keşfettiğini" belirtir.³² Yazmak, Woolf için tedavi edicidir; onun çelişkili, tartışmalı duygularını tekrar tekrar yansıtmalarının bir yoludur. Yazıları, onun ne kişiliğinin ne de toplumsal inançlarının yol haritasını sunmaz. Nitekim Erendiz Atasü, Mîna Urgan'ın yorumlarındaki yargılayıcı tonu ve Virginia

²⁸ Glendinning, *Leonard Woolf*, 141; "we had only recently struggled up from the stratum of Jewish shopkeepers."

²⁹ Anna Snaith, *Virginia Woolf: Public and Private Negotiations* (London: Palgrave Macmillan, 2000), 54.

³⁰ S. P. Rosenbaum, "Old Bloomsbury," in *The Bloomsbury Group Memoir Club*, ed. James M. Haule (London: Palgrave Macmillan, 2014), 151-153. Bu kulübün üyeleri, Virginia ve Leonard Woolf, Vanessa ve Clive Bell, E. M. Forster, Duncan Grant, Roger Fry ve John Maynard Keynes idi. Bu denemelerden en çok bilineni, ev ile ilgili gibi görünen ama aslında içerik olarak üvey erkek kardeşi George Duckworth ile olan ilişkisi ve onun tarafından cinsel tacize uğradığını aktaran "22 Hyde Park Gate"tır. Anlatılan olaylara ton ve zaman olarak mesafeli bir benlik tarafından nakledilen istismar, metnin sonunda geçiştirilerek verilmiştir. Bkz. Woolf, *Moments of Being*, 42.

³¹ Woolf, *Moments of Being*, 50; "(I) was of course inspired with the deepest interest in that violent trembling misanthropic Jew who had already shaken his fist at civilisation."

³² Woolf, *Moments of Being*, 116; "(I) discovered that violently disturbing conflict of love and hate is a common feeling and is called ambivalence."

Woolf'un Nazilerden kaynaklı duyduğu dehşeti görmezden gelmesini eleştirir.³³ Ayrıca Atasü, günlüklerin bir bireyin kişiliğini anlama aracı olarak kullanılmasına da oldukça eleştirel yaklaşır: "Günce, diğerlerinin içine atıp kezzaplaştırdığı duyguların döküldüğü bir sabır taşıdır. Yazarını küçük ve kısır öfkeden kurtarır."³⁴ Günlüklerin biyografiye dahil edilmemesi gerektiği düşüncesi otobiyografi kuramlarından haberdar bir öneridir. Alanın anahtar isimlerinden Philippe Lejeune, otobiyografiyi sözleşmeye dayalı bir anlayış, okur ile yazar arasındaki "yazarın, anlatıcının ve baş kahramanın isimleri arasındaki özdeşliğe" dayalı bir anlaşma olarak tanımlar.³⁵ Günlükte ise anlatıcı otorite sahibi, yani kamuya açık bir yazar olarak ortaya çıkmaz. Günlük yazmak, otoriteden çok mahremiyetini ve iyileştirici gücünü çağırıştırır. Bu anlayış, Virginia Woolf'un yazma sürecini bir tür özpsikanaliz olarak görmesiyle örtüşür. Woolf, öykü anlatıcılığını kendini kabul etme ve iyileştirme aracı olarak işlevini vurgular. Bununla birlikte, ne kadar işe yaradığını da sorgular. "A Sketch of the Past" başlıklı denemesinde şöyle der: "Neden, (çok uzun ve derinden hissedilen bir duyguyu) tanımladım diye, ona dair görüşüm ve ona olan hislerim bu kadar soldu ve zayıfladı?"³⁶ Bu anekdotlar, Woolf'un Yahudiler hakkında yaptığı beklenmedik ve kabul edilemez yorumları bize farklı bir pencereden gösterir; yorumlarını evlilik ve sosyal ilişkilerle ilgili ikircikliliğiyle yüzleşmesinin bir yolu olarak anlamlandırır.

Urgan ve Auerbach

Urgan'ın antisemitizm vurgusu, yazı ve okuma anını dikkate alan ikinci bir bakışı davet eder: Holokost sonrası okurların Virginia'nın yorumlarında antisemitizmin izlerini görmemesi mümkün olabilir mi? Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*'nda ve İstanbul Üniversitesinde Alman-Yahudi akademisyenlerle birlikte çalıştığını ayrıntılı olarak anlatması, antisemitizm vurgusunun kişisel yaşamıyla kesişim noktalarını hatırlatır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Nazi Almanyası'ndan Türkiye'ye gelen Yahudi mültecilerin siyasi ve kültürel değişimin aktörleri olarak üstlendikleri rol, akademik çevrelerde büyük ilgi görmüştür. Erich Auerbach'ın Nazi zulmünden kaçarak ve hocası dilbilimci Leo Spitzer'e katılarak 1936'da İstanbul Üniversitesinde Romanoloji bölümü kürsü başkanlığı görevini kabul etmesi, daha sonra ABD'de kurumsallaştırılan bir disiplin olacak³⁷ karşılaştırmalı edebiyatın kurucu eseri olarak kabul edilen ufuk açıcı eseri *Mimesis*'i alana kazandırması nedeniyle (1946) bilhassa önemlidir. Batı Avrupa edebiyatının temel metinlerden seçilmiş kesitlerin yakın okunması

³³ Erendiz Atasü, *Benim Yazarlarım* (Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000).

³⁴ Atasü, *Benim Yazarlarım*, 128.

³⁵ Phillipe Lejeune, *Le Pacte Autobiographique* (Paris: Le Seuil, 1975), 14.

³⁶ Woolf, *Moments of Being*, 93; "Why, because I described (some very long and deeply felt emotion), should my vision of her and my feeling for her become so much dimmer and weaker?"

³⁷ Edward Said, *The World, the Text, and the Critic* (London: Faber, 1984); David Damrosch, *What Is World Literature?* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003); Emily Apter, *The Translation Zone: A New Comparative Literature* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006).

yoluyla Batı edebiyatındaki gerçekçilik üzerine bir çalışma olan *Mimesis*, *Odysseia* ve *İncil* ile başlayıp *To the Lighthouse* ve Marcel Proust'un modernist başyapıtı *A la Recherche du temps perdu* (*Kayıp Zamanın İzinde*, 1913) ile biter.

Mimesis'in yazıldığı zaman ve mekân, kapsamı kadar anlamına da hayranlık uyandırır: Auerbach bu eserini 1942-45 yılları arasında İstanbul'da sürgündeyken, değer verdiği arkadaşlarının, ailesinin ve Avrupa'nın yok edildiğine tanıklık ettiği bir dönemde yazdı. Sonsözde eserin yazıldığı mekân ve zaman olan İstanbul'dan hem eserin kapsamı açısından bir tür özür hem de eserin varoluş koşulu olarak bahseder: "Kitap savaş sırasında ve kütüphanelerin Avrupa çalışmaları için yeterli donanımına sahip olmadığı İstanbul'da yazılmıştır. [Yine de] kitabın varlığını, zengin ve uzmanlaşmış bir kütüphanenin eksikliğine borçlu olması oldukça muhtemeldir."³⁸ Auerbach ve Alman meslektaşlarının iştirak ettiği kültürel manzaraya ve Cumhuriyetçi Türkiye'deki hümanizmin pedagojisi ile siyaseti arasındaki kesişimlere dair birçok araştırma yapılmıştır. Bunlardan Aamir R. Mufti (1998), Azade Seyhan (2005), Emily Apter (2006), Martin Vialon (2010) ve Kader Konuk (2010), 1930'lu yıllarda İstanbul'daki entelektüel yaşamın canlılığına işaret ederek, ikamet ettiği süre boyunca bu şehirde çalışan veya bu şehre sığınan aralarında Lev Troçki, Leo Spitzer, Hans Reichenbac, Alexander Rüstow, Hans Reichenbach, Paul Hindemith ve Steven Runciman'ın bulunduğu birçok Avrupalı siyasetçi, aydın ve sanatçıyı sıralar.³⁹ *Bir Dinozorun Anıları* Apter, Seyhan, ve Konuk'un çalışmalarında yer almaz.⁴⁰ Urgan'ın anıları Auerbach'la sınıf içinde ve dışında etkileşimleriyle ilgili bir aktarım sunar.

Aynı zamanda eğitim ve politika anlayışını, yaşam tarzını da tanıtır. Urgan'ın Spitzer ve Auerbach'la çalışmayı kendisi için "çok büyük bir talih," İstanbul Üniversitesi için ise "en şanlı" dönem olarak adlandırır; öyle ki İstanbul'da eğitim almak için ABD'de kazandığı burstan feragat eder.⁴¹ Benzer şekilde Atatürk'ün Nazi karşıtı ve Yahudi akademisyenleri Türkiye'ye davet etmesini de "yaptığı en doğru işlerden biri" olarak nitelendirir.⁴² Urgan'ın Alman Yahudi akademisyenlerine duyduğu sempati ve hayranlık ortadadır. Anılarında Alman antisemitizmi üzerine Auerbach'la yaptığı bir konuşma bunu açıkça sergiler:

³⁸ Erich Auerbach, *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003), 557.

³⁹ Aamir R. Mufti, "Auerbach in Istanbul: Edward Said, Secular Criticism, and the Question of Minority Culture," *Critical Inquiry* 25 (1998): 95-125; Azade Seyhan, "German Academic Exiles in Istanbul: Translation as the *Bildung* of the Other," in *Nation, Language, and the Ethics of Translation*, eds. Sandra Berman and Michael Wood (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005), 274-288; Apter, *The Translation Zone*; Kader Konuk, *East, West, Mimesis: Auerbach in Turkey* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2010).

⁴⁰ Auerbach'ın öğrencilerinden Güzin Dino'nun (1910-2013) nehir söyleşişi *Böyle Bir Hayat: Güzin Dino* da bu anılar dahilinde değerlendirilebilir; bkz. Bahriye Çeri, *Böyle Bir Hayat: Güzin Dino* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1991).

⁴¹ Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*, 345.

⁴² Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*, 345.

Hocalarımız Türkiye'ye sığınmadan önce çektiklerinden hiç söz etmezlerdi. Ancak bir tek kez profesör Erich Auerbach ona ısrarla bazı sorular sormama karşılık şöyle dedi: “günün birinde Çerkez büyükannen olduğu için senin Türk olmadığını söylerlerse, sen ne hale düşersin? İşte bana bunu söylediler. Büyükannelerimden biri Yahudi olduğu için benim Alman olmadığımı bildirdiler.” Alman olmamakla suçlanan Auerbach henüz yirmi yaşındayken Birinci Dünya Savaşı'nda Alman Ordusunda erlik etmiş, ayağından yaralanmış ömrünün sonuna kadar özel ayakkabılar giymeye ve topallamaya mahkûm bir Alman üstelik. Hitler iktidarı seçimle ele geçirinceye kadar soyunda bir Yahudi büyükanne olduğu hiç aklına gelmemişti. Seçimle sözcüğünü vurgulamak istiyorum çünkü günümüzde herkes unutuyor o canavarın demokratik bir seçimle iktidara geldiğini.⁴³

Bu anekdot Mina Urgan'ın Yahudi öğretmenlerinin deneyimleri aracılığıyla Nazizm ile ikinci elden karşılaşmasının güçlü bir anlatımıdır. Aynı zamanda, Virginia Woolf hakkındaki tartışmalı yorumlarından bazılarının nedenlerine de işaret eder. Urgan'ın Woolf'un antisemitizmi hakkındaki sözleri, Auerbach'la yaptığı konuşmayı dikkate alarak okunduğunda, Woolf'u kişisel olarak kınamak yerine, dönemin İngiliz üst sınıfının doğasında var olan antisemitizme ve ırkçılığa dikkat çeken bir ifade olarak karşımıza çıkar.

Mina Urgan ve Erich Auerbach ile *To the Lighthouse*'u Okumak

Urgan'ın Virginia Woolf'un “en ünlü, ve bize kalırsa en güzel romanı”⁴⁴ olarak tanımladığı *To the Lighthouse* okuması, onun edebi duyarlılıklarının yaşam öyküsüyle kesiştiği başka bir noktayı, eğitimini gün yüzüne çıkarır. Analiz romanın başındaki bir paragrafa odaklanan Auerbach'ın *Mimesis* adlı eserinin son bölümünün izlerini taşır. Bayan Ramsay, adaya yapılacak bir gezinti sırasında ziyaret etmeyi planladıkları deniz feneri bekçisinin oğlu için ördüğü çorabı ölçmesi için oğlundan kendisine yardım etmesini ister. Tüm hazırlıklara rağmen adaya ve fenere gidemezler, en azından Bayan Ramsay hayattayken gidemezler. Şimdi ve geçmiş, benlik ve ötekiler hakkındaki düşünce akışının eşlik ettiği bu sahne, Auerbach'ın hafızayı, zamansallığı, sesi ve bir kişiyi tanıma gibi soruları irdelemesine olanak tanır. Auerbach'ın incelemesi, *Mimesis*'in başladığı *Odyseia*'daki tanınma (*recognition*) temasıyla bir bağlantı kurar. Bununla birlikte bölüm, bilinemezliğin onaylanması ve Woolf'un anlatısındaki “anlamın muğlak tanımlanamazlığının” doğrulanmasıyla sona erer.⁴⁵ Auerbach, günlük hayatlarımızın önemsiz olaylarının, “rastgele anların” var oluşun gizemlerini içerebileceğini savunur. Bu nokta, Woolf'un Lily Briscoe'nun resim yaparken aklından geçenleri tanımladığı şu cümleyi hatırlatır: “Kişiler gündelik hayat deneyimleriyle hemhal olmak ister; en basit şekliyle iskemleyi, masayı, ama aynı zamanda mucizeyi, vecdi hissedebilmek ister.”⁴⁶

⁴³ Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*, 346.

⁴⁴ Urgan, *Virginia Woolf*, 219.

⁴⁵ Auerbach, *Mimesis*, 551.

⁴⁶ Virginia Woolf, *To the Lighthouse*, 202; “one wanted... to be on a level with ordinary experience, to feel simply that's a chair, that's a table, and yet at the same time, it's a miracle, it's an ecstasy.”

Auerbach, *To the Lighthouse*'u “Bu, iyi ve gerçek sevgiyle dolu ama aynı zamanda kadınsı bir şekilde ironiktir, tarifsiz bir üzüntü ve hayata dair şüpheyle dolu, bu türde yazılmış az sayıda kitaptan biri”⁴⁷ olarak tanımlar. Auerbach'ın Woolf'un anlatısına bir övgü niteliği taşıyan bu sözleri yakın zamanda Merve Emre tarafından *Mrs. Dalloway*'in açıklamalı baskısında alıntılanmıştır. Emre, Auerbach'ın Woolf'un yazdıklarını kadınsı olarak nitelendirmesine katılmaz ancak karakterlerinin gerçekliğine ve onların “sınırsız yaşam kapasitelerine” yapılan vurguyu onaylar.⁴⁸ Auerbach'ın incelemesi, *Kayıp Zamanın İzinde*'den bir bölümün incelemesiyle birlikte okunduğunda anlam kazanır. Burada odak anlatıcının babasını *Akedah* ya da Hazreti İbrahim'in oğlu İshak'ı kurban etmek üzere bağlamasını temsil eden bir resimle bağdaştırdığı çocukluk anısıdır. Auerbach'ın *Mimesis*'in başında ve sonunda *İncil*'deki sahneyi hatırlatmayı seçmesi, bu eserin kapanışa ulaşmasına yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, Batı sanatı ve edebiyatında içkin bir yeri olan Yahudiliğin izini sürme ve belki de ona saygı duruşu ortaya koymaktadır.⁴⁹ Burada zamanlama, her ne kadar ifade edilmemiş olsa da bir rol oynamış olabilir: Auerbach'ın kitabın yazılması sırasında Virginia Woolf'un kocasının etnik kökeninden ve ölümünden haberdar olması muhtemeldir. Auerbach'ın çalışması dokunaklılığı ve *kathartik* içeriğiyle bizi etkiler, ancak yayımlandıktan sonra pek çok eleştiri toplamıştır. Yaklaşımını haklı çıkarmak için Auerbach, “kitabını bir arada tutan esnek düşüncelerin ve fikirlerin tek, yalıtılmış ifadelerle” kavranamayacağını ve yanlışlığının ispatlanamayacağını vurgulamıştır.⁵⁰ Auerbach'ın yaklaşımı Woolf'un *To the Lighthouse* romanında kurduğu gerçeklik algısını hatırlatır: hiçbir şey tek bir anlam ifade etmez.⁵¹

Romanın güzelliğini anlatırken gizemi öne çıkartan Mîna Urgan da Auerbach ile benzer noktalara vurgu yapar. Urgan'ın Woolf'un *To the Lighthouse* romanındaki gerçekçiliğine yaptığı vurgu, sevilen bir öğretmen ve olağanüstü bir düşünür olarak Auerbach'a saygı duruşu niteliğindedir. Urgan şöyle yazar:

Başkalarının (Mrs Ramsay) ile ilgili izlenimleri hep verildiği ve aklımdan geçenler bizlere hep aktarıldığı halde, *To the Lighthouse*'un başkişisi, bazı açılardan çözümlenemeyen bir giz olarak kalır düşüncümüzde. Bu konuya ilk değinen eleştirmen, yarım yüzyıl önce İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde çok sevdiğimiz hocamız olan ve Batı edebiyatında gerçekçilik konusunu ele alan *Mimesis* adlı çok değerli incelemeyi yazan Profesör Erich Auerbach'dır. Mrs. Ramsay'nin bilemediğimiz, çözümlenemediğimiz yanlarının bulunması, onun ne denli “gerçek” olduğunun kanıtıdır bize kalırsa. Çünkü romanlarda ya da tiyatro oyunlarında gördüğümüz kişileri çapraşık olsalar da saptayabiliriz

⁴⁷ Auerbach, *Mimesis*, 552; “it is one of the few books of this type which are filled with good and genuine love but also, in its feminine way, with irony, amorphous sadness, and doubt of life.”

⁴⁸ Merve Emre, introduction to *The Annotated Mrs. Dalloway*, by Virginia Woolf, ed. Merve Emre (London: Penguin, 2022), x.

⁴⁹ David Damrosch. “Auerbach in Exile,” *Comparative Literature* 47, no. 2 (1995): 97-117; Earl Jeffrey Richards, “Erich Auerbach's ‘Mimesis’ as a Meditation on the Shoah,” *German Politics & Society* 19, no. 2 (59) (Summer 2001), 62-91.

⁵⁰ Auerbach, *Mimesis*, 562; “the very elastic thoughts or ideas that hold (the book) together cannot be grasped and proven wrong in single, isolated phrases.”

⁵¹ Woolf, *To the Lighthouse*, 186; “nothing is only one thing.”

genellikle. Oysa gerçek yaşamda, en yakından tanıdıklarımız bile, olumlu ya da olumsuz olarak, bizi hayrete düşürebilirler günün birinde. Hatta öyle büyük bir hayrete düşürebilirler ki, biz bu insanı sahiden tanıyor muyuz diye sorarız kendi kendimize.⁵²

Urgan'ın Bayan Ramsay hakkındaki yorumları, Virginia Woolf'un çalışmalarına ve kişiliğine dair anlayışıyla ilgili de ipuçları vermektedir. Bir metni gerçek kılan, bilinemezliği içermesidir. Dolayısıyla, Woolf, Urgan ve Auerbach'ın bakış açılarından düşündüğümüzde bir insanı ilginç ve insancıl yapan şey, gizem ve değişim potansiyeli de olabilir.

Sonuç

Woolf, 30 Ağustos 1923 tarihli günlük yazısında “karakterlerin arkasında güzel dehlizler kazdığını” belirtir ve ekler: “[B]unun tam olarak istediğimi verdiğini düşünüyorum; insanlık, mizah, derinlik. Buradaki fikir, mağaraların birbirine bağlanması ve her birinin içinde bulunduğumuz anda aydınlanmasıdır.”⁵³ Mina Urgan'ın karakter anlayışı da muhtemelen Woolf ile benzerdi. Her iki yazarın da başarısı, nihayetinde insan yaşamının karmaşıklığını ortaya çıkarmak amacıyla, benliğin değişken doğası ile kişiliğin patolojiden deha ve seçime kadar uzanan çeşitli yorumlarını bir araya getirmektir. Bayan Ramsay'i tanıyamayacağımız gibi, Virginia Woolf'u da tanıyamayız. Kurgusal ya da değil, kişiler her zaman anlaşılabilir. Auerbach'a ve *Mimesis*'e atıfla, karakterler “bir loşluk içinde tahmin edilirler”; merak edilsinler, arkadaş olunsunlar ve ilham versinler diye.⁵⁴

Farklı düşünce ve eleştiri geleneklerinin kesişim noktalarını okumak Türkiye eleştiri geleneğinin uluslararası platformdaki yerini ve ulus ötesi bağlantılarını hatırlatır. Virginia Woolf'u Mîna Urgan ile düşünmek her şeyden önce dirençli, duyarlı ve devrimci kadınlar arasında süreklilikler kurar. Auerbach'ın edebiyat okumaları metinlerin insan varlığının katmanlarını kapsayabileceğini, edebiyatın içinde üretildiği bağlamı aştığını ve bireysel deneyimin insanlık haline açılan pencerelere dönüştüğünü gösterir. Auerbach, Urgan ve Woolf'u bir arada okumak; bu yazarların aktivizmi ve çok sesliliği destekleyen çoğulcu bakış açıları ve hümanizmleriyle Hannah Arendt'in deyişiyle “kolektif sorumluluk”⁵⁵ kavramı altında toplanabileceğini gösterir, diğer bir deyişle bu yazarlar kendisi dışındaki şeyler için gittikçe artan bir sorumluluk hissiyle

⁵² Urgan, *Virginia Woolf*, 136-137.

⁵³ Virginia Woolf, “Diaries 30 August 1923,” *Woolf on Writing Mrs. Dalloway (from A Writer's Diary)*, erişim 14 Temmuz 2023, <https://www.ndsu.edu/pubweb/~cinichol/252/WoolfDiaryEntryonDalloway.htm>; (I) “dig out beautiful caves behind my characters. I think that gives exactly what I want; humanity, humor, depth. The idea is that the caves shall connect, and each comes to daylight at the present moment.”

⁵⁴ Erich Auerbach, *Mimesis*, 554; “Characters are not to be grasped; they are dimly to be conjectured.”

⁵⁵ Hannah Arendt, “Collective Responsibility,” *Arnor Mundi: Explorations in the Faith and Thought of Hannah Arendt*, ed. J.W. Bernauer (Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1987).

hareket eden insanlar olarak ortaklaşırlar. İnsan deneyiminin çeşitliliklerine olan açıklıkları, içinde bulunduğumuz âna seslenir.

Kaynakça

- Adak, Hülya. "National Myths and Self-Na(rra)tions: Mustafa Kemal's *Nutuk* and Halide Edip's *Memoirs* and *The Turkish Ordeal*." *The South Atlantic Quarterly*, no. 102 (Spring/Summer 2003).
- Aksoy, Nazan. *Kurgulanmış Benlikler: Otobiyografi, Kadın, Cumhuriyet*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- Apter, Emily. *The Translation Zone: A New Comparative Literature*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2006.
- Arendt, Hannah. "Collective Responsibility." In *Arnor Mundi: Explorations in the Faith and Thought of Hannah Arendt*. Edited by J. W. Bernauer. Dordrecht: Martinus Nijhoff Publishers, 1987.
- Atasü, Erendiz. *Benim Yazarlarım*. Ankara: Bilgi Yayınevi, 2000.
- Auerbach, Erich. *Mimesis: The Representation of Reality in Western Literature*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
- Çeri, Bahriye. *Böyle Bir Hayat: Güzin Dino*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1991.
- Damrosch, David. "Auerbach in Exile." *Comparative Literature* 47, no. 2 (1995): 97-117.
- Damrosch, David. *What Is World Literature?*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
- Emre, Merve. Introduction to *The Annotated Mrs. Dalloway*, by Virginia Woolf, edited by Merve Emre, i-ixxiv. London: Penguin, 2022.
- Glendinning, Victoria. *Leonard Woolf: a Biography*. Berkeley, CA: Counterpoint: 2008.
- Johnston, Georgia. "Virginia Woolf's Talk on the Dreadnought Hoax." *Woolf Studies Annual* 15 (2009): 1-7, 9-45.
- Lee, Hermione. *Virginia Woolf*. London: Vintage, 1996.
- Lejeune, Philippe. *Le Pacte Autobiographique*. Paris: Le Seuil, 1975.
- Konuk, Kader. *East, West, Mimesis: Auerbach in Turkey*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2010.
- Lionnet, Françoise. *Autobiographical Voices: Race, Gender, Self-Portraiture*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1989.

- Marcus, Linda. *Auto/biographical Discourses: Theory, Criticism, Practice*. Manchester: Manchester University Press, 1994.
- Mufti, Aamir R. "Auerbach in Istanbul: Edward Said, Secular Criticism, and the Question of Minority Culture." *Critical Inquiry* 25 (1998): 95–125.
- Özyürek, Esra. *Nostalgia for the Modern: State Secularism and Everyday Politics in Turkey*. Durham, NC: Duke University Press, 2006.
- Pratt, Mary Louise. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. London: Routledge, 1992.
- Richards, Earl Jeffrey. "Erich Auerbach's "Mimesis" as a Meditation on the Shoah." *German Politics & Society* 19, no. 2 (59), (Summer 2001): 62-91.
- Rosenbaum, S. P. "Old Bloomsbury." In *The Bloomsbury Group Memoir Club*, edited by James M. Haule, 151-153. London: Palgrave Macmillan, 2014.
- Said, Edward. *The World, the Text, and the Critic*. London: Faber, 1984.
- Seyhan, Azade. "German Academic Exiles in Istanbul: Translation as the *Bildung* of the Other." In *Nation, Language, and the Ethics of Translation*, edited by Sandra Berman and Michael Wood, 274-288. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2005.
- Snaith, Anna. *Virginia Woolf: Public and Private Negotiations*. London: Palgrave Macmillan, 2000.
- Urgan, Mîna. *Virginia Woolf*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.
- Urgan, Mîna. *İngiliz Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.
- Urgan, Mina. *Bir Dinozorun Anıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.
- Urgan, Mina. *Bir Dinozorun Gezileri*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Vialon, Martin. *Yabanın Tuzlu Ekmeği: Erich Auerbach'tan Seçme Yazılar*. Çeviren Sezgi Durgun, Haluk Barışcan, Cevdet Perin ve Fikret Elpe. İstanbul: Metis Yayınları, 2010.
- Woolf, Virginia. "Diaries 30 August 1923." In *Woolf on Writing Mrs. Dalloway (from A Writer's Diary)*. Erişim 14 Temmuz 2023, <https://www.ndsu.edu/pubweb/~cinichol/252/WoolfDiaryEntryonDalloway.htm>.
- Woolf, Virginia. *Moments of Being: Autobiographical Writings*. Edited by Jeanne Schulkind. London: Pimlico, 2002.
- Woolf, Virginia. *Three Guineas*. London: Penguin Books, 2000.
- Woolf, Virginia. *To the Lighthouse*. London: Penguin Books, 2019.

Yapı Kredi Yayınları. “Bir Dinozorun Anıları.” Erişim 14 Temmuz 2023.
<https://www.yapikrediyayinlari.com.tr/bir-dinozorun-gezileri.aspx>.